

Malý a velký vrah a jak to bylo dál

Milovníci televizních detektivek si jistě vzpomenou na druhou epizodu ze seriálu *Hříšní lidé Města pražského*. Dvojice příslušníků pražské galerie, mezi nimiž je velký rozdíl ve výšce a postavě, v ní zavraždí zlatníka a vyloupí jeho krám a byt. Menší z pachatelů, zazní ve filmu, vypadá „jako Číňan nebo Japonec (...), jako by to ani nebyl náš člověk“. Většího identifikuje filmový inspektor Mrázek jako nebezpečného lumpa. Oba zločinci si po činu vezmou taxík do Berouna, kde sednou na vlaky jedoucí opačným směrem. To už je jim ale policie na stopě. Velký je pak postřelen při zatýkání nedaleko nádraží v Plzni, malý zadržen v Praze. Film končí jeho doznáním. Ve skutečnosti však byl zločin jen prvním dějstvím dramatického příběhu, který vyvrcholil až o více než 10 let později.

K vraždě, již se epizoda s názvem *Malý a velký vrah* poměrně přesně inspirovala, došlo v Praze v polovině června roku 1930. Obětí byl Rudolf Havrda (1894–1930), syn majitele zlatnictví ve Spálené ulici, které shodou okolností sídlilo naproti vchodu do budovy krajského trestního soudu. Pachatelem byl sice cizozemec, ovšem z jiné krajiny, než naznačoval filmový scénář. Vysoký 178 cm, statné, atletické postavy, prokazující se pasem na jméno Anton Alexejevič Volovik (1891–1941). Do hlavního města přicestoval jen dva týdny před činem z Paříže. Prahu znal, navštívil ji poprvé již v roce 1924. Rychle se zde napojil na rusky hovořící komunitu, již se představoval také jako Antonov. Matka a přátelé jej zase v dopisech oslovovali Platone. Krátce po příjezdu se seznámil s bývalým legionářem Pavlem Karlovičem Brůžkem (1891), majitelem zahradnictví na Folimance, podle popisu malým zavalitým mužem s knírkem. Nejprve se domlouvali na obchodu s živými persiány, jehňaty karakulských ovcí. Volovik ale záhy dospěl k závěru, že si peníze může opatřit i jednodušším způsobem, a vytipoval si obchod, který sliboval tučnou kořist: zlatnictví ve Spálené ulici. To nejprve navštívil zřejmě kvůli výměně skla v hodinkách a pak sem chodil několik dní obhlížet situaci. Čin provedl časně ráno 12. června 1930, když Rudolf Havrda chystal zboží do výlohy. Volovik jej opakovaně napadl kovovou tyčí

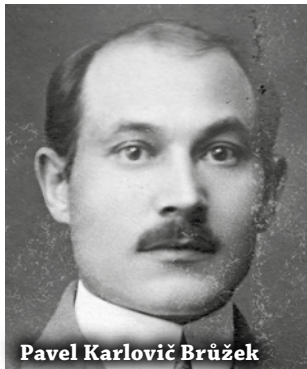
a těžce zranil na hlavě. Následně obchod vyloupil. Tyč si obstaral od Brůžka, který mu dal i dva revoly včasně střeliva; prý ale nevěděl přesně, k čemu je Volovik použije. Po činu se spolu dle domluvy sešli u Palackého mostu a nechali se i s uloupenými cennostmi v odhadované hodnotě 120 000 K odvézt taxíkem na Karlštejn. Tam se v hostinci naobědvali, zakoupili půl bochníku chleba a lístky na vlak. Čas do odjezdu vyplnili prohlídkou pamětihodností. Volovik pak sedl na vlak do Plzně, odkud chtěl pokračovat zpátky do Paříže, a Brůžek se vrátil do Prahy. Mezitím však již byla v pohotovosti pražská kriminální policie v čele s vrchním radou Josefem Vaňáskem, kterou o svých nervózních pasažérech informoval po návratu do města řidič taxíku. Po šetření na Karlštejně policisté vyrozuměli kolegy v Plzni, kteří si na vlak s podezřelým počkali. Volovik se pokusil zadržet a perlustrovat, ale ten se dal na útěk a po pronásledovateli střílel. Přitom zranil inspektora Ladislava Frömera (1898). Bezvůlného policistu se pokusil zastřelit, ale Brůžkův starý revolver selhal. Zmocnil se tak alespoň jeho zbraně. Dobový tisk, který o vzrušující události podrobně referoval, neopomněl zmínit, že Volovik na své pronásledovatele vypálil více než 50 ran a že zásobníky u zbraně vyměňoval i za běhu s obdivuhodnou zručností. Doběhl až k vojenské střelnici mezi Lobzy a Božkovem, kde se právě konalo vojenské cvičení v ostrostřelbě. Toho se shodou okolností účastnili i dozorcí z trestnice na Borech, kteří tak dostali unikátní možnost zažít svého budoucího svěřence v akci a poznat, co je zač. Volovik nakonec postřelil a zneškodnil nadporučík 18. pěšího pluku Jan Anděl (1899). Po zadržení byla v látkovém rukávu, který měl zločinec omotaný kolem těla, nalezena část lupy. Další se skrývala ve vydlaném chlebu, který vzal z Karlštejna, a ještě další v kapsách kabátu, který při útěku odhodil. Část cenností později zajistili u Brůžka v Praze.

V průběhu vyšetřování se postupně odkrývala Volovikova nespoutaná povaha, na kterou ukazoval už způsob, jakým se bránil zatčení. Na vyšetřovatele zkoušel různé triky a manipulace, byla znát jeho zkušenost. Vypovídat zpočátku odmítl a předstíral, že mluví jen francouzsky, což rychle odhalil plzeňský policista, který na rozdíl od Volovika francouzštinou skutečně vládl. Do protokolu nakonec uvedl, že se narodil v ruském Taganrogu, kde měl se svým otcem obchod s látkami. Později se osamostatnil a přesunul do Bulharska, kde se pohyboval ve Varně, Šumenu a Sofii. Tomu nasvědčoval i Nansenův uprchlický pas vydaný v červenci 1929 bulharskými úřady, jehož pravost ovšem u českých úředníků vzbuzovala pochybnosti. Ještě předtím dosáhl Volovik hodnosti poručíka v carské armádě, v jejích službách byl v roce 1913 v Persii, a hodnosti kapitána ve Wrangelově krymské armádě, s níž byl

Foto Národní archiv Praha

Rudolf Havrda

Pavel Karlovič Brůžek

Anton Alexejevič Volovik krátce po zatýkáci akci v Plzni, při níž byl střelou raněn na hlavě a v oblasti kyčle

Foto Státní oblastní archiv Praha

údajně v Turecku. Po smrti manželky v roce 1929 se dle svého vyprávění přesunul ze samého smutku ze Sofie do Paříže, kde prohrál své jmění nejasného původu v kartách. Když pak nemohl najít práci, rozhodl se odejít do Prahy v naději, „že u bratrů Slovanů zaměstnání nalezne“. K penězům si zde skutečně pomohl, ovšem nikoliv prací. Do Havrdova zlatnictví šel plně ozbrojen, ale vraždit prý v úmyslu neměl; v občanské válce totiž nabyl zkušenosti, že dva tři údery tupým předmětem do hlavy člověka „toliko omráčí“. K vraždě a loupeži se nakonec Volovik doznal, stejně jako k tomu, že po pronásledovatelských stříle, i když svou výpověď průběžně měnil a čin líčil s notnou dávkou cynismu a arogance. Odmítal např. pouta, protože „je inteligent“. Jeho důvěryhodnost však zpochybňovaly informace, které získal československý konzulát ve Varně. Bulharské úřady Volovika vyšetřovaly pro podezření z účasti na několika loupežných přepadeních, z nichž dvě skončila smrtí, pro prodej kradeného zboží a pro pochybnosti, které u lékařů vzbudilo náhlé úmrtí jeho ženy. K odsouzení většinou chyběly přímé důkazy, ale i tak byl bezesporu známou firmou.

V listopadu 1930 odsoudil Krajský soud trestní v Praze Volovika za zločin dokonané úkladné vraždy loupežné a pokus vraždy prosté k trestu smrti, který v březnu 1931 potvrdil i Nejvyšší soud v Brně. Jeho komplic Brůžek dostal za spoluvinu – napomáhání k vraždě šest let těžkého žaláře. Po odpykání části trestu byl v polovině roku 1934 podmíněčně propuštěn.

Volovik dopisem instruoval svoji matku žijící v Luhanském rajonu v dnešní Ukrajině a svého schovance Nikolaje Litunova ve Varně, aby požádali prezidenta republiky T. G. Masaryka o milost. Učinil tak i sám. Žádost

se nakonec sešlo několik, i od jeho pražských přátel, a prezident jim v září 1932 vyhověl. Trest byl následně změněn na doživotní těžký žalář zosťvený čtvrtletně půstem a v den výročí spáchané vraždy, tj. 12. června každého roku, samovazbou v tmavé komůrce.

Trest si Volovik odpykával v různých věznicích. Nejdelší čas strávil v Plzni na Borech, ale prošel zřejmě i Valdicemi. Vězení nesnášel dobře. Rozsudek vnímal jako nespravedlivý, nejistota v době před udělením milosti jej sžírala a působila na jeho nervy. Několikrát v té době žádal, aby byl konečný verdikt vynesen rychleji. Naznačoval, že před vykonáním rozsudku si vezme život sám nebo že zavraždí některého z dozorců. Již ve

Prchli nebezpeční zločinci

Globus, Brno.

A. Volovik

Jak jsme již oznámili, uprchl z trestnice v Plzni na Borech Antonín Alexejevič Volovik, nar. 18. XI. 1891 v Taganrogu v Rusku. Ladislav Kašpařík, nar. 25. III. 1902 ve Sv. Kopečku, okres Olomouc a Antonín Sekanina, nar. 25. VI. 1901 v Bludově, okres Sumpark. Sekanina byl již dopaden.

Volovik jest 175 cm vysoký, kaštanových, krátce ostříhaných vlasů, bezvousý, modrých očí, vysokého čela, orliho nosu, má chybě zuby se 7 zlatými

L. Kašpařík

korunkami, na pravém předloktí má vyteřovaný trojúhelník s písmeny JEP (rusky). Na levé ruce má jizvu mezi palcem a ukazováčkem po zranění po střelné ráně, na čele jizvu po zranění granátem. Je obléčen v tmavé prošívané šaty, kalhoty na obou kolenou roztržené, má bílou flanelovou košili s měkkým přistýlým límcem, s prošívkou, pravděpodobně červenou vázankou a je bez pokrývky na hlavě. Na nohou má tmavé papuče, zhotovené v trepači. Je pravděpodobně bez svrchníku. Má také

Průběh ČTK.

asi u sebe legitimaci Spolku inženýrů na jméno ing. Jaroslav Fůka. Mluví česky, rusky, německy, francouzsky a bulharsky. Ladislav Kašpařík je 176 cm vysoký, má krátce ostříhané kaštanové vlasy, hnědé oči, vysoké čelo, spící nos, je obléčen v pepiše kabát, plátěnou čepici, má bílý límec a tmavé boty. Jde o nebezpečné zločince a veřejnost se žádá, aby v případě zjištění nějaký zločin po jmenovaných upravitelích na to neprodělně nejlépe oznámila místní úřad. (ČTK)

O útěku restanců z věznice na Borech referoval tisk, např. Moravská orlice dne 10. 11. 1940, která přinesla i fotografie uprchlíků

Foto Národní knihovna Praha

vazební věznici v Praze a později v Plzni s ním bylo zavedeno několik disciplinárních řízení pro porušení interních předpisů, v Plzni dokonce v roce 1934 těžce zranil dozorce. U některých vězňů vyvolával strach, vnímali jej jako negativní osobu a nechťeli s ním být v jedné cele. I jeho komplic Brůžek koneckonců vypověděl, že Volovik na něj působil zvláštní mocí a že v jeho přítomnosti ztrácel vlastní vůli. Správa vazební věznice v Praze jej považovala za mimořádně nebezpečného a všehoschopného a slova jejích zaměstnanců, že Volovik čeká jen na vhodný okamžik, aby z vězení uprchl, se ukázala být prorocká.

Jeho chvíle přišla o přibližně deset let později, 4. listopadu 1940, když se mu spolu s Ladislavem Kašpaříkem (1902–1980) a Antonínem Sekaninou (1901–1940) podařilo uprchnout z věznice v Plzni na Borech. Své komplice si nemohl vybrat lépe: všichni tři měli bohatý trestní rejstřík a byli odsouzeni na doživotí mimo jiné za násilnou trestnou činnost a loupeže. Kašpařík se pokusil o útěk snad z každé věznice, v níž do té doby seděl, jednou (1927) dokonce ve společnosti proslulého Martina Leciána, který byl v době první republiky jako jeden z mála zločinců skutečně popraven. Stejně jako Volovik dostal původně i Kašpařík trest smrti a byl omilostněn. Sekanina to měl podobně, včetně opakovaných útěků z vězení nebo donucovací pracovní. Vedení borské věznice se ale pro jeho spíše prostoduchý charakter domnívalo, že jeho dva kamarádi jej při útěku prostě nemohli nevzít s sebou.

Trojice uprchla brzy ráno, po nástupu do práce. Její zmizení bylo zjištěno krátce poté, bezprostřední pátrání ale nepřineslo výsledek. Policejní pes Boj sice chvíli sledoval stopu, ale na místě, k němuž došel, byly nalezeny jen dvě vězeňské čepice.

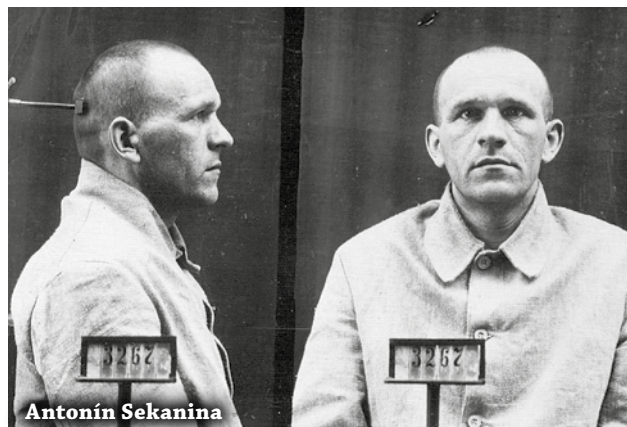

Foto Státní oblastní archiv Plzeň

Kašpařík byl během dne spatřen četnickou hlídkou u Sulkova nedaleko Líní, ale pátrání četníků bylo prozatím bezvýsledné. Volovik a Sekanina se vloupali do sklepa domu v ulici V Bezovce 3 a ukryli se tam. Po setmění vylezli oknem do zahrady a přepadli obyvatele domu, v němž žila rodina Anny Pytlíkové (1872) a několik podnájemníků. Ozbrojeni byli sekerou a těžkým kusem železa. Dramatičnost situace při vniknutí do domu umocnil Volovik výkřikem, že je ruský ataman, který právě uprchl z trestnice. Majitelka domu a její dcera Zdeňka (1891), manželka pplk. Jaroslava Součka (1892–1943), který byl v té době internován německými bezpečnostními orgány v Malé pevnosti v Terezíně a později popraven v Plötzensee kvůli zapojení do odboje, se pokusily bránit. Volovik je ale několikrát udeřil tupým koncem sekery do hlavy a způsobil jim těžká zranění. Podle jeho pozdější výpovědi si to zavinily samy, protože křičely. On i Sekanina potřebovali především civilní šaty, ale šli i po zbraních a potravinách. Úspěšní byli jen z části. V domě tedy odcizili ještě kabelku Souč-

Zelinařská zahrada s obytnou dřevěnou boudou, v níž byl Volovik zatčen

Repro z Časopisu Bezpečnostní služba

kové, náramkové hodinky, elektrickou svítilnu, stříbrnou pudřenku a lorřon a jednomu z podnájemníků i legiti-maci klubu stavitelů a inženýrů, na niž nebyla fotografie. Jiné z obyvatel domu se mezitím podařilo přivolat po-moc, ale Volovikovi i Sekaninovi se i tak zdařilo nezávisle na sobě z domu utéct. Tím se rozdělili i oni.

Sekanina zmizel, ale Volovik se ještě tu samou noc pokusil vloupat do plzeňské zoologické zahrady Iris. Personál nejprve přičítal hluk nedávno získanému medvědovi. Když to šel krmič Jaroslav Průcha zkontro-lovat, napadl jej Volovik sekerou a když Průcha křičel, pokusil se mu vytrhnout jazyk. Krmič se nakonec útoku ubránil vlastní silou a vidlemi. Poslední zprávy hovořily o tom, že Volovik prchá proti proudu Radbuzy.

Protektorátní i německé bezpečnostní složky byly v plné pohotovosti, o události samozřejmě referoval i tisk. Opakovaně přinesl popis pachatelů a varoval obyvatelstvo, že jsou velmi nebezpeční. Antonín Seka-nina ale prchal už jen jeden den. Když se v noci z 5. na 6. listopadu 1940 přesouval na ukradeném kole z Plzně směrem na Vejprnice, zastavil jej četník hlídkující na silnici, protože kolo nebylo osvětleno. Sekaninu chtěl perlustrovat, ale ten se na něj vrhl s nožem a pokusil se vzít mu pistoli. Četník použil služební pušku a Sekaninu zastřelil.

Kašpařík a Volovik zatím v útěku pokračovali každý po své ose. U Kašpaříka se mělo za to, že bude kvůli dobré znalosti němčiny směřovat do pohraničí nebo do Říše. O Volovikovi zase vedení věznice vědělo, že by mohl chtít do Braškova u Unhoště. Díky přátelství s kasařem Rozhonem, které navázali zřejmě ve Valdicích a utvrzo-vali na Borech motáky předávanými ve cvičebnici fran-couzštiny, tam měl totiž kontakt na Rozhonovu milenkou. Sám Volovik ale později tvrdil, že chtěl do Ruska.

Kašpaříka zatkla německá Schupo (Schutzpolizei) 9. listopadu 1940 v Nýřanech, tedy asi 15 km od Borů, kam dojel nákladním vlakem. Civilní oděv a láhev li-kéru si obstaral krádežemi.

Nejdále doputoval Volovik, který se pohyboval z Plzně směrem na Nepomuk, v roztrhaném oděvu a ponožkách. Po cestě došlo k dalším incidentům, když jej nejprve ve Dvorci u Nepomuku objevila selka, v jejíž stodole přenocoval. Zahnal ji sekerou a uprchl. Doběhl do Želvic u Nepomuku, kde si na manželích Švantnero-vých vynutil jídlo. Přivolaným četníkům ale opět utekl. Zatčen byl nakonec o den později než Kašpařík, tedy 10. listopadu 1940, policií v Českých Budějovicích, kam se dopravil patrně vlakem.

Ani toto zatčení neproběhlo nijak hladce. Tentokrát ale již byla policie připravena. Volovika předcházela pověst bezskrupulózního zločince, od nějž se dal če-kat houževnatý a ozbrojený odpor, protože vše vsadil na jednu kartu. Na základě udání jej policisté zastihli ve večerních hodinách v boudě bulharského zelináře osaměle stojící na Lineckém předměstí v Českých Bu-dějovicích. Čas si tam krátil ve společnosti tří dalších osob. Ty se při zatýkání nebránily, ne tak Volovik. Poté,

co policisté vnikli do místnosti, okamžitě shodil na zem petrolejovou lampu a snažil se využít nastálé tmy. Na-konec jej však přemohli, i když několika z nich přitom způsobil lehčí zranění nožem.

Případ následně převzala řídicí úřadovna německé kriminální policie v Praze. Kašpařík byl vrácen do věznice na Borech a pokračoval ve výkonu trestu. Pomohlo mu možná, že se během útěku nedopus-til žádného násilí, jen krádeží. S jeho jménem se totiž ve věznici setkáváme na podzim 1943, když jej podle své poválečné výpovědi oslovil na pokyn plzeň-ského gestapa prokurátor Alexander Štýrský, zda by pro gestapo vykonával ve věznici popravu. Kašpařík to ale – na rozdíl od jiných – odmítl, což zmiňuje i ve svých pamětech. O útěku z Borů v nich skromně mlčí, snad proto, že to pro něj byla rutinní věc. Nakonec byl v rámci amnestie propuštěn v 60. letech 20. století na svobodu a dožil na Ostravsku, kde se živil jako hlídač.

Volovik byl krátce po zadržení postaven před ně-mecký zvláštní soud v Praze (Sondergericht Prag), který jej odsoudil k trestu smrti. Vzhledem k tomu, že v Praze tehdy ještě nefungovalo popraviště na Pankráci, byl Volovik převezen do Drážďan. Tam byl 26. ledna 1941 popraven na dvoře justičního komplexu na Münchner Platz gilotinou. Jeho ostatky byly předány k lékařským a vědeckým účelům na anatomii do Lipska a později zpopelněny.

Magda Veselská

Ústav pro studium totalitních režimů ČR

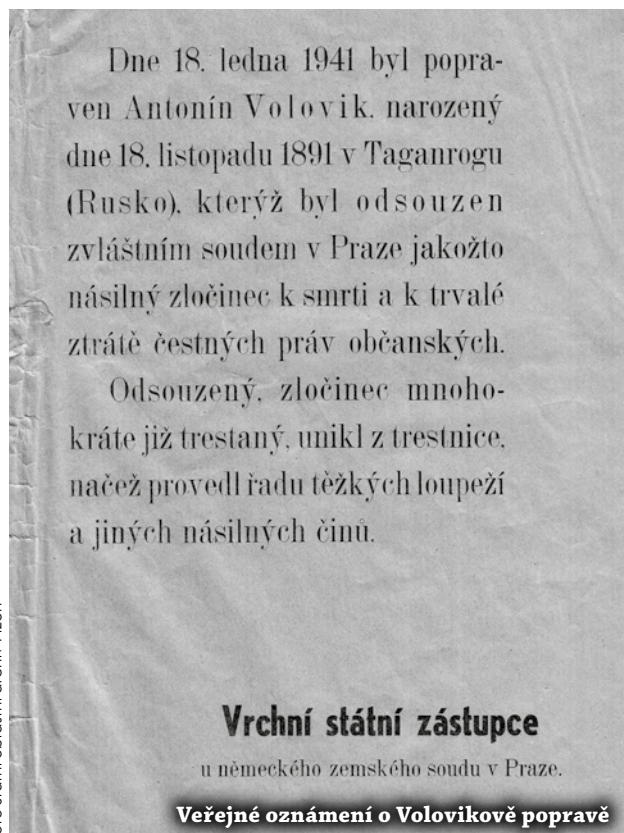

Foto Státní oblastní archiv Plzeň